

УДК 332.14

ПОСТКРИЗОВІ ПРОМИСЛОВІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

POST-CRISIS THE INDUSTRIAL PRIORITIES OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN BLACK SEA REGION

Зінченко А.І.
Andrei Zinchenko

Розглянуто промислові пріоритети розвитку Українського Причорномор'я в зв'язку із розвитком національного суднобудування в посткризовий період.

Постановка проблеми. Суднобудівна промисловість України, маючи значний потенціал [2], в теперішній час перебуває в слабкоконкурентній позиції на світовому ринку. Фундаментальним підґрунтям такого стану є поєднання дії двох системоутворюючих та взаємопов'язаних чинників. Вплив першого чинника полягає у тому, що більша частина суднового устаткування, що необхідно для виробництва повнокомплектного судна або корабля, в Україні не виробляється. Не виробляється сучасна мікроелектроніка, інноваційні протипожежні оздоблювальні матеріали, корабельне озброєння тощо. У результаті для вироблення повнокомплектного судна або корабля виникає необхідність залучення закордонних контрагентів. Як слідство - постачання відсутніх на внутрішньому ринку складових здійснюється або під митним режимом тимчасового ввозу (у новому Митному кодексі такої можливості не передбачено), або в режимі імпорту з обкладанням податком на додану вартість і оплатою ввізного мита [6], що веде до прямого погіршення основного конкурентного показника - кінцевої контрактної ціни. Другим фактором є проблеми посткризового фінансового забезпечення тривалих виробничих циклів в умовах дії першого фактору та стриманого розвитку ринків позичкових капіталів в т.ч. міжнародних.

За такими умовами перспективним шляхом збереження й підтримки підприємств сфери суднобудування до досягнення суміжними національними виробництвами необхідних рівнів технічного й технологічного розвитку задля підвищення рівня локалізації суднобудівної діяльності є швидкий розвиток наявних національних конкурентних переваг відповідно до актуальних світових ринково-промислових та інноваційно-економічних тенденцій. З цією метою актуальним є визначення найбільш ефективних шляхів реалізації наявних виробничих можливостей зі стратегічною метою збільшення присутності Українського виробника на світовому ринку суднобудівної й суміжної продукції, оскільки впізнанність і присутність національного бренду є одним із ключових факторів подальшого просування вітчизняних виробничих і проектно-конструкторських підприємств в

усі сфери світового морегосподарського комплексу, а також закріпленню позитивного міжнародного іміджу України як сучасної морської держави, що провадить інтенсивно-випереджальну політику розвитку.

Стан дослідження. Актуальна проблематика даних питань входить до сфери наукових інтересів таких вчених як Б.В. Буркинський, В.М. Степанов, В.І. Лисицький, С.С. Рижков, О.В. Пащенко та ін. Досягнуто політичну стабільність і перспективність економічних реформ президента України В.Ф. Януковича, спрямованих на модернізацію держави в цілому [7, 11] є фактор-ресурсом нового наукового пошуку, зокрема в рамках кроснаукових зв'язків.

Мета дослідження. Напрацювання актуальних наукових поглядів на підходи до розвитку підприємств сфери суднобудування України в посткризовий період. Теоретична значимість розгляду піднятих питань лежить у площині необхідності науково обґрунтувати з позицій системного підходу основні шляхи прикладної реалізації державної інноваційної політики й переломлення її базових векторів у морській сфері на основі Послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України - наш стратегічний вибір», програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та подальших концептуально-стратегічних ініціатив президента України В.Ф. Януковича.

Виклад основних положень. На початку нового тисячоріччя значення Світового океану в життєдіяльності людства різко зросло: морегосподарський комплекс стає одним з провідних джерел формування загальносвітового валового продукту. Починається повномасштабне освоєння мінеральних і енергетичних ресурсів континентального шельфу й активізується робота із забезпечення доступу до ресурсів глибоководного дна, що обумовлено виснаженням запасів корисних копалин континентальної частини Землі, усе ширше залучаються до промислового обігу альтернативні енергетичні джерела з використанням геотермальної, циркуляційної океанічної, хвильової, планетарної гравітаційної (припливи й відливи) енергії. Глобальна кліматоутворююча функція Світового океану і його провідне значення в екосистемній динаміці, морські природні катаклізми що частішають й антропогенні катастрофи у свою чергу спонукають людство до інтенсифікації фундаментальних науково-прикладних досліджень його природи. Прибережними державами активно розвиваються усі форми і види морського бізнесу.

Оскільки сучасні тенденції в області використання Світового океану формують глобальні фактори, які вже в середньостроковій перспективі здатні змінити структуру світової економіки, то вивчення в цьому контексті перспектив ефективного використання наявного в Україні науково-виробничого потенціалу, ресурсних і технологічних можливостей, трудового потенціалу є актуальним і своєчасним.

Світовий океан стає стратегічним ресурсом людства, однак технологічно складні види морської діяльності доступні лише окремим морським державам морські доктрини яких постулюють про перспективну політику, що сприяє військовій, транспортній, енергетичній й продовольчій безпеці, ефективному й раці-

ональному управлінню океанічними ресурсами, комплексному й гармонійному розвитку морського сектора економіки, а також упорядкованому стійкому соціально-економічному зросту приморських регіонів і територій, оскільки в теперішній час близько 60 % населення світу проживає на відстані менш 50 км від берегової лінії і ця цифра буде зростати. Три чверті мегаполісів Землі, які є центрами світової економіки, розташовані в приморських регіонах [8].

У таких історико-економічних умовах Україна, яка володіє значним виробничо-науковим потенціалом і статусом морської держави, не може не брати участі у процесі активізації використання морських і океанічних ресурсів світовим співтовариством. Ґрунтовна робота в цьому напрямку здатна підтримати й у перспективі відновити діяльність підприємств сфери суднобудування, що стикнулися із значними труднощами в умовах посткризового періоду. У цей час висока конкуренція з боку азіатських виробників; значний вихід на ринок нового тону нажу всіх типів у передкризовий період; фінансові труднощі розміщувачів передкризових заказів, що намагаються відкласти строк поставки вже замовлених судів у по'єднанні із проблемами фінансування й комплектації вітчизняної суднобудівної продукції закордонними складовими, обумовлюють актуальність залучення України до роботи із забезпечення нових форм природокористування в т.ч. океанокористування.

Актуальною науковою основою пошуку ринкової ніші, яка б дозволяла одночасно ефективно використовувати виробничо-науковий потенціал у національних інтересах і забезпечити перспективні замовлення підприємствам суднобудування, на нашу думку, повинен стати підхід М. Портера [3, 5] що визначає конкурентні переваги як основу ефективної діяльності суб'єктів господарювання в довгостроковій перспективі. Відповідно для України нами була визначена система таких сучасних конкурентних переваг:

- наявність значних незавантажених виробничих потужностей, що спеціалізуються в т.ч. на металообробці;
- наявність потужної металургійної промисловості й конкурентоспроможних цін на метал (ціна тонни аналогічного товстого листа в Європі – 720 дол. США, в Україні - близько 530 дол. США за станом на початок 2012 року);
- наявність наукового й проектно-конструкторського потенціалу;
- підготовка кваліфікованих робітників за державний рахунок і недорога робоча сила (відповідно до закону України «Про професійно-технічну освіту») [1];
- вигідне географічне розташування;

На основі встановлених конкурентних переваг; стану матеріально-технічної й виробничої бази вітчизняних підприємств сфери суднобудування; вивчення зовнішнього конкурентного середовища; фундаментальних тенденцій і перспектив світового природокористування на середньострокову перспективу; пріоритетів у розвитку макротехнологій (до яких за класифікацією російсько-американської інноваційної ради з високих технологій належать зокрема суднобудування й енергетичне машинобудування); ґрунтовного вивчення міжнародного досвіду (зокрема Європейського Союзу), відповідно до якого більшість країн за рахунок

національної політики в області клімату, що передбачає розвиток поновлюваних джерел енергії, намагаються знизити власну енергетичну залежність у т.ч. від імпорту вуглецевого палива; з метою підвищення ефективності використання проектно-конструкторського й виробничого потенціалу підприємств сфери суднобудування України в умовах мінімізації горизонтальної (внутрішньої) конкуренції; забезпечення наукової складової просторового (диверсифікованого) розвитку приморських регіонів (науково й екологічно обґрунтоване економічно ефективне співіснування й відсутність конфліктів між різними видами природокористування в рамках одних акваторій і приморських регіонів) нами встановлений перспективний тип продукції, виробництво якої, відповідаючи поточному стану виробничих потужностей, нормативно-правової бази й світовому ринку такої продукції дозволить на поточному етапі підтримати підприємства сфери суднобудування, збільшити частку української продукції на світовому ринку, забезпечити навантаженням науково-дослідні й проектно-конструкторські установи, підвищити позитивний імідж української продукції, що в поєднанні з перспективними змінами в законодавстві, пропонованими асоціацією суднобудівників України «Укрсдупром» і стабілізацією світового попиту на суднобудівну продукцію дозволить підприємствам сфери суднобудування мінімізувати наслідки світової фінансової кризи.

До переліку такої продукції варто віднести в першу чергу: морські стаціонарні платформи й офшорні конструкції всіх типів, включаючи платформи для розробки підводних родовищ, на континентальному шельфі, у тому числі й у льодових умовах; виготовлення металоконструкцій для таких платформ; устаткування для транспортно-монтажних судів.

Головне - будівництво компонентів альтернативних джерел енергії: виробництво конструкцій для вітряної енергетики, у першу чергу - офшорної, що є значною альтернативою наземним вітрогенераторам, оскільки останні через розміри впливають на ландшафт, створюють джерела шуму, що і спричиняє в умовах зростаючих загальних потужностей споживання електричної енергії у поєднанні із обмеженими природними ресурсами корисних копалин, ріст необхідності в офшорних «вітряних парках» і спецтехнологій для їхньої установки (у т.ч. самохідних платформ для установки вітряних генераторів у морі, кабелеукладачів). Значна активізація розміщення офшорних вітряних парків відбулася в 2000х роках і в цей час планується до спорудження значна кількість нових, значно переважаючих по вироблюваній потужності (а отже - кількості встановлених конструкцій) наявні сьогодні. У Європі розташовано 25 офшорних вітропарків, що вважаються великими, з яких найбільший у світі потужністю 367 мВт перебуває у берегів Великобританії, уведений в експлуатацію в 2012 році й складається з 51 установки, а у перспективі - єдина Європейська мережа офшорних вітропарків. Значні потужності плануються до створення в Азіатських країнах. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами узагальнило інформацію про введення в Європі нових енергетичних потужностей за останні роки і виявило, що в структурі введених потужностей відновлювальна енергетика майже вдвічі перевищила за обсягами введення традиційну, що з

урахуванням перспективного скорочення світових енергогенеруючих потужностей на базі атомних реакторів та вичерпного палива, формує одну з основних світових тенденцій енергоринку [4],[9].

Подібна тенденція з урахуванням вищеписаних факторів збережеться в середньо- і довгостроковій перспективі й забезпечить попит на відповідну продукцію на десятиріччя, а своєчасний вихід України на міжнародний ринок такої продукції буде сприяти не тільки економічно обґрунтованому розвитку виробництва і НДОКР, але й закріпить за Україною позитивний імідж інноваційної морської суднобудівної та екологічної держави. У такий спосіб перехід до інноваційної траєкторії стійкого зросту океанокористування, впровадження в морегосподарський комплекс елементів постіндустріальної економіки, заснованої на знаннях (просторовий розвиток акваторій та приморських регіонів), трансформується у реальне втілення, що в т.ч. можливо до реалізації із використання механізму національних проектів розвитку - здійснення модельованих ринком стратегічних інвестиційних проектів в рамках ключових національних пріоритетів. Для успішної імплементації описаної концепції на інноваційній основі значно актуалізується питання використання потенціалу різних форм просторової організації економіки, а також фінансових і нефінансових інститутів розвитку (особливих економічних зон, регіональних кластерів, зон випереджального розвитку, центрів трансферу технологій, технопарків, центрів сприяння енергоефективності, бізнес-інкубаторів, промислових парків і т.д.), а також інноваційної інфраструктури в цілому. Такий потенціал створений і функціонує на законодавчому рівні в т.ч. прийняттям закону "Про індустріальні парки" (перспектива ефективної імплементації зазначеного нормативно-правового акту обумовлена в першу чергу позитивним досвідом функціонування СЗЗ Миколаїв [2]); діє державна цільова програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури»[10]; указом президента України проекту Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами по впровадженню поновлюваної енергетики наданий статус національного; у структурі національної академії наук України працює Інститут поновлюваної енергетики, розробляються нові форми державного і недержавного фінансування суднобудівної сфери із залученням фінансового агента, сформованого пулом рекапіталізованих банківських установ, що у свою чергу сприятиме прискоренню обігу внутрішніх і зовнішніх фінансових потоків.

Висновки. Виробництво інноваційної продукції на основі діючих нефінансових інститутів розвитку як для внутрішнього ринку так і з метою експорту в умовах актуальних світових тенденцій енергокористування та активізації усіх ланок морегосподарського комплексу, з урахуванням сучасних конкурентних переваг національного виробника, повинне стати основою перспективного розвитку підприємств сфери суднобудування під час посткризової корекції попиту на основну суднобудівну продукцію та обмеженої можливості виробництва повнокомплектних судів і кораблів та сприяти підвищенню позитивного міжнародного іміджу України як сучасної морської держави, що провадить інтенсивно-випереджальну політику розвитку.

Література

1. Закон України «Про професійно-технічну освіту», № 103/98 ВР.
2. Зінченко А.І. Інструментарій забезпечення розвитку суднобудівних підприємств України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2009.
3. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / пер. с англ. Е. Калининой. — М.: «Альпина Паблишер», 2008 (2-е изд. — 2008). — 720 с.
4. Кудря С.О., Тучинський Б.Г. Предпосылки, стимулы и перспективы развития ветроэнергетики в Европе и Украине// Міжнародний науковий журнал «Альтернативная энергетика и экология». — 2011. — № 8. — С.29-37.
5. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран. — М.: Международные отношения, 1993. — 896 с.
6. Митний кодекс України, № 92-IV.
7. «Модернізація України - наш стратегічний вибір» : Щорічне Послання Президента України до Верховної Зароди України. - К.,2011.-416 с.
8. «Мониторинг мирового населения» Доклад Генерального секретаря ООН, 2008.
9. Мхітарян Н.М., Кудря С.О., Рєзцов В.Ф., Суржик Т.В. та інші Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Відновлювана енергетика XXI століття». — Київ: ТОВ «Видавництво Вікторія», 2001- с. 520.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки», № 447 від 14 травня 2008 р.
11. Програма економічних реформ президента України В.Ф. Януковича на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Abstract

Zinchenko A.I.

Post-crisis the industrial priorities of development of Ukrainian black sea Region

In the article the industrial priorities of development of Ukrainian black sea Region are considered in connection with the development of national shipbuilding industry in post-crisis period.